

รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน*

A Model of Community Empowerment for Community Planning

กิ่งแก้ว สุวรรณคีรี (Kingkeaw suwankeeree) **

นพพร จันทรนาชู (Nopporn Chantaranamchoo) ***

นรินทร์ สังข์รักษา (Narin Sungrugsu) ***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน มีผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 26 คน จากหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน จังหวัดสมุทรสาคร โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการจัดกลุ่มข้อมูล ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชนมี 6 กิจกรรม ประกอบด้วย ความตระหนักถึงความสำคัญของแผนชุมชน การสรรหาบุคคลมาร่วมทีมทำแผนชุมชน การสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชน การจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน และการส่งเสริมความภาคภูมิใจแก่ทีมทำแผนชุมชน

คำสำคัญ: การสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชน และ การจัดทำแผนชุมชน

* เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัย

** นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร Email : king-nok@hotmail.com

Ph.D. students Doctor of Philosophy Program in Development Education in Faculty of Education Foundation, Silpakorn University.

*** อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร Email: nopporncu@gmail.com

Asst. Prof. Dr. Nopporn Chantaranamchoo Faculty of Education, Silpakorn University.

*** รองศาสตราจารย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร Email : narin_32439@yahoo.co.th

Assoc. Prof. Dr. Narin Sungrugsu Faculty of Management Science, Silpakorn University

Abstract

The current research was aimed to develop the model of community empowerment for community planning, with 26 key informants in the pilot community of Plaiklongpardmorn village Samut Sakorn province. Conducting a participatory action research and Appreciation-Influence-Control (A-I-C), and the qualitative analysis involved data categorization. The research result reveals the showing a model of community empowerment for community planning with 6 activities to empower the community in community planning, including awareness of the importance of community planning, recruitment of community planning teamwork, determination for community planning, setting up community planning teamwork, capacity building for community planning, and promoting the pride of community planning teamwork.

Keyword : Community Empowerment and Community Planning

บทนำ

การพัฒนาชุมชนของประเทศไทยในอดีตที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เป็นการดำเนินการควบคุม และบริหารจัดการโดยภาครัฐ ลักษณะบนลงล่าง (Top down) ที่มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชนเพื่อไปสู่ความทันสมัย ตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1- 4 ซึ่งรัฐเป็นผู้กำหนดทิศทางในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นโดยส่งเจ้าหน้าที่ไปเป็นผู้ปฏิบัติการพร้อมงบประมาณและโครงการสำเร็จรูปที่เน้นพัฒนาด้านเศรษฐกิจตามประเทศตะวันตก เช่น การทำเกษตรเชิงเดี่ยว การเกษตรเพื่อการส่งออก เป็นต้น จากการพัฒนาดังกล่าว ส่งผลให้ชุมชนติดการพึ่งพาจากภายนอกชุมชน และชุมชนไม่สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นได้ แต่กลับอ่อนแอลงมากขึ้น บทบาทของประชาชนเป็นเพียงผู้คอยรับการพัฒนาจากกิจกรรมที่ภาครัฐได้กำหนดขึ้นแล้วนำไปปฏิบัติ ประชาชนจึงต้องพึ่งพาภาครัฐตลอดมา จนทำให้ประชาชนเกิดความเคยชินต่อระบบพึ่งพา และมักจะมองว่าการพัฒนาไม่ใช่หน้าที่ของตนเอง ฉะนั้นเจ้าหน้าที่ภาครัฐต้องมีหน้าที่ดำเนินกิจกรรมการพัฒนาเพียงฝ่ายเดียว ด้วยความคิดเช่นนี้จึงทำให้คนในชุมชนไม่กระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเอง มักคิดว่าตนเองไม่ใช่นักวิชาการ ไม่มีความรู้ความสามารถเพียงพอในเรื่องการพัฒนาชุมชน ทั้งๆที่การพัฒนาชุมชนตนเองเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของตนเองโดยตรง สถานการณ์เช่นนี้เรียกว่า ประชาชนตกอยู่ในภาวะไร้อำนาจ (Levin, 1987)

แผนชุมชนเป็นกิจกรรมหนึ่งของสถาบันการปกครอง เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นช่องทางให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนตนเอง และยังเป็นเหมือนคู่มือให้กับชุมชนในการปฏิบัติงานตามแผน/กิจกรรม/โครงการ ที่วางไว้ได้อย่างมีทิศทาง นอกจากนี้ยังสามารถใช้เพื่อตรวจสอบการปฏิบัติงานของผู้ที่เกี่ยวข้องได้ แผนชุมชนที่ดีต้องเป็นแผนชุมชนที่เกิดจากคนในชุมชนร่วมลงมือทำทุกขั้นตอน ในคู่มือการทำแผนชุมชนของกรมการพัฒนาชุมชนกำหนดว่าหน้าที่หลักของแผนชุมชนคือเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนจากฐานรากขึ้นไปสู่นโยบายพัฒนาตำบลระดับบน (Bottom up) โดยเริ่มจากการกระตุ้นจิตสำนึก และความรับผิดชอบของประชาชนในชุมชน ให้มีจิตสาธารณะ และร่วมกันคิด ร่วมกันจัดหา

ข้อมูล ร่วมกันเรียนรู้ วิเคราะห์ เพื่อให้รู้จักและเข้าใจตน กระบวนการจัดทำแผนชุมชนเป็นกระบวนการที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง จะเห็นว่าความสำคัญของแผนชุมชนสามารถเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาประเทศได้ แต่จากรายงานการวิจัยโครงการจัดทำระบบฐานข้อมูลแผนชุมชนสำหรับบูรณาการการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยปี 2555 พบว่าหลายหมู่บ้านยังขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชุมชนขาดความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมการจัดทำแผนชุมชน นอกจากนี้ในงานวิจัยของนักวิชาการหลายท่าน พบว่าประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชนเพียงชายขอบ คือไม่ได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม หรือวางแผนอย่างจริงจัง ทำให้ภาครัฐดำเนินการพัฒนาไม่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชน (เชมภัทท์ เย็นเปี่ยม, 2552) กล่าวถึงปัญหาของการทำแผนชุมชนดังนี้ ผู้เก็บข้อมูลขาดความรู้และเทคนิค ขาดผู้นำทางความคิด ขาดการสนับสนุนงบประมาณและเทคนิค ประชาชนขาดความสนใจ ขาดกระบวนการการเรียนรู้ในการจัดทำแผนชุมชน อบต. ไม่ได้นำแผนชุมชนไปบูรณาการกับแผนพัฒนาตำบล ที่สำคัญคือภาครัฐมักนำวิธีการทำแผนชุมชนแบบเบ็ดเสร็จไปให้กับชุมชน (ชฎาพร กมลกิจไพศาล, 2553; ธนิศรา สุภาชี, 2552; อนุพันธ์ จิตีวร, 2552) พบว่าปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนชุมชน ได้แก่ ขาดการเตรียมความพร้อมการจัดลำดับความสำคัญของปัญหามีน้อย การกำหนดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาไม่ชัดเจน การวิเคราะห์ความสอดคล้องของโครงการไม่ชัดเจน ความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่มีน้อย และการมีส่วนร่วมในการติดตามและการประเมินผลน้อย ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการจัดทำแผนชุมชนอยู่ในระดับน้อย แขนงนำบางส่วนยังไม่ค่อยมีความรู้ความเข้าใจในลำดับขั้นของกระบวนการจัดทำแผนชุมชน ที่สำคัญคือการขาดความร่วมมือระหว่างแกนนำกับประชาชน รวมทั้งการขาดงบประมาณเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดทำแผนชุมชนและการขาดแคลนเอกสารทางวิชาการ

ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงมุ่งสร้างรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจในการจัดทำแผนชุมชนให้แก่ชุมชน เพื่อเป็นแนวทางการเสริมสร้างพลังอำนาจในการจัดทำแผนชุมชนให้แก่ชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน แกนนำชุมชน และชาวบ้าน ด้วยการสร้างทีมทำแผนชุมชนที่เข้มแข็งอย่างเป็นรูปธรรมและพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการทำแผนชุมชน และทำให้ชุมชนสามารถจัดทำแผนชุมชนของตนเองได้สำเร็จอันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

วิธีการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research :PAR) โดยผู้วิจัยใช้แนวคิดของ Kemmis and Mc Taggart (1990) เป็นวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 2 วงจร โดยเน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ปฏิบัติงานในทุกขั้นตอน เริ่มต้นจาก การวางแผน การปฏิบัติตามแผนและการสังเกตและการสะท้อน ร่วมกับเทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Appreciation-Influence-Control: A-I-C) โดยนำร่างรูปแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการถอดบทเรียนชุมชนต้นแบบ 2 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านหนองกลางดง ตำบลศิลาลอย อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และชุมชนหนองสาหร่าย ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี มาเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบร่วมกับกลุ่มผู้ร่วมวิจัย (Participants)

จำนวน 7 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน นักพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว และชาวบ้าน เครื่องมือที่ใช้คือแนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และแบบประเมินผลกิจกรรม ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน แกนนำชุมชน และชาวบ้านในหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 26 คน ใช้การวิเคราะห์วิธีเชิงคุณภาพด้วยวิธีการจัดกลุ่มข้อมูล

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

การดำเนินการตามวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม เริ่มจากผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันพิจารณาสร้างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชน ที่ผู้วิจัยได้จากการถอดบทเรียนจากนั้นร่วมวางแผนพัฒนารูปแบบและกิจกรรม โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้บนพื้นฐานของบริบทชุมชนที่ศึกษาร่วมค้นหาแนวทางการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ร่วมปฏิบัติตามแผนและการสังเกต และร่วมการสะท้อนผล

การดำเนินวิจัยวงจรที่ 1

เพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ร่วมวิจัย การดำเนินการแบ่งเป็น 2 ช่วงมีดังนี้

ช่วงการดำเนินการก่อนการวางแผน เป็นการพัฒนาผู้ร่วมวิจัยด้วยการจัดอบรมให้ความรู้ผู้ร่วมวิจัยจำนวน 7 คน ดังนี้

1) ชี้แจงวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับงานวิจัย ซึ่งผู้วิจัยตั้งโจทย์ให้เป็นภาษาชาวบ้านที่ง่ายต่อความเข้าใจว่า “..อะไรที่จะทำให้คนมาร่วมกันทำแผนชุมชน..” รวมทั้งผู้วิจัยนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนที่ผู้วิจัยร่างขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเป็นรูปแบบฯ ให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน

2) ผู้วิจัยอธิบายวิธีการดำเนินการวิจัยแบบมีส่วนร่วมด้วยกระบวนการ AIC จากนั้นผู้วิจัยเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมวิจัยพูดคุยเกี่ยวกับโจทย์ที่ได้มอบหมายให้ในวันแรก โดยผู้วิจัยทำหน้าที่ตอบคำถามและปรับความเข้าใจเกี่ยวกับแผนชุมชนของผู้ร่วมวิจัยให้ถูกต้องและเป็นไปในทางเดียวกัน ก่อนจบการประชุม ผู้วิจัยประเมินด้วยการสังเกตและพูดคุยเกี่ยวกับประสบการณ์ทำแผนชุมชนและความต้องการเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนของผู้ร่วมวิจัย พบว่าผู้ร่วมวิจัยให้ความสนใจและเข้าใจร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ซึ่งดูจากการถามตอบและแสดงความคิดเห็นของผู้ร่วมวิจัย แสดงว่า ผู้ร่วมวิจัยให้ความสนใจโครงการวิจัยพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน

ช่วงการดำเนินการวางแผนพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชนเป็นการจัดประชุมปฏิบัติการ เพื่อวางแผนพัฒนารูปแบบโดยใช้กระบวนการ AIC และกำหนดรูปแบบกิจกรรมการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชน ซึ่งแบ่งเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอน A (Appreciation) วิเคราะห์สภาพการณ์ในปัจจุบันและกำหนดอนาคต เป็นการวิเคราะห์สภาพการณ์ทำแผนชุมชนในปัจจุบันและกำหนดแนวทางการทำแผนชุมชนในอนาคต เพื่อทราบสถานการณ์ของการทำแผนชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมวิจัยแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับการทำแผนชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชน รวมทั้งรับฟังข้อสรุปร่วมกันอย่างสร้างสรรค์และเท่าเทียมกัน ซึ่งทำให้ผู้ร่วมวิจัยเกิดการรับรู้เกี่ยวกับปัญหาของพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ผู้ร่วมวิจัยร่วมกันทบทวนร่างรูปแบบที่ผู้วิจัยนำเสนอ ได้ผลสรุปสภาพการณ์ของการจัดทำแผนชุมชนของตำบลเจ็ดริ้ว ดังนี้

- 1) ผู้นำไม่ให้ความสนใจในการจัดทำแผนชุมชนอย่างจริงจัง
- 2) ขาดการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 3) การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนไม่ทั่วถึง
- 4) ผู้ที่เกี่ยวข้องขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแผนชุมชน
- 5) ขาดการสื่อสารที่เหมาะสม

การกำหนดแนวทางการทำแผนชุมชนในอนาคต ผู้ร่วมวิจัยสรุปร่วมกัน ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การเตรียมความพร้อมชุมชน กำหนดว่าต้องสร้างความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชนแก่ผู้นำ เพื่อให้ผู้นำเห็นความสำคัญของแผนชุมชน และสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นเพื่อให้การดำเนินงานมีความต่อเนื่องจริงจัง ต้องได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบเกี่ยวกับแนวคิดและประโยชน์ของแผนชุมชนอย่างทั่วถึง

องค์ประกอบที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเรียนรู้ตนเองและชุมชน กำหนดว่าผู้ที่เกี่ยวข้องในการทำแผนชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูลเพียงพอ ต้องได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งการให้ร่วมมือ การให้งบประมาณ การให้อุปกรณ์และสถานที่ และการสื่อสาร

องค์ประกอบที่ 3 การกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาในการจัดทำแผนชุมชน กำหนดว่าผู้นำชุมชนและชาวบ้านต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา และได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่ายเพื่อให้สามารถกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาของตนเองได้

องค์ประกอบที่ 4 การกำหนดแผนงาน/โครงการ ในการจัดทำแผนชุมชนกำหนดว่าผู้ที่เกี่ยวข้องต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการกำหนดแผนงาน โครงการเพียงพอ และต้องได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การให้ร่วมมือ การให้งบประมาณ การให้อุปกรณ์และสถานที่ในการดำเนินการกำหนดแผนงานหรือโครงการ

องค์ประกอบที่ 5 การจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน กำหนดว่าผู้ที่เกี่ยวข้องต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน เพียงพอ และทีมงานได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอน I (Influence) การสร้างแนวทางการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อหาวิธีการและเสนอแนวทางการพัฒนาตามที่กำหนดตามอนาคตการพัฒนาการจัดทำแผนชุมชนไว้ แนวทางปฏิบัติของขั้นตอนนี้ ผู้ร่วมวิจัยนำร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชนที่ผู้วิจัยร่างขึ้น มาช่วยกันหาแนวทางวิธีการ พบประเด็นที่น่าสนใจคือ ความไม่เหมาะสมขององค์ประกอบการทำแผนชุมชนจำนวน 5 องค์ประกอบ ผู้ร่วมวิจัยมีความเห็นว่ายากเกินไป ไม่เหมาะสมกับชุมชนที่ไม่เคยทำแผนชุมชนอย่างหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน เนื่องจากเป็นสิ่งที่ยากเกินไปสำหรับชาวบ้านที่ไม่เคยทำแผนชุมชนด้วยตัวเอง ส่งผลให้เกิดความเบื่อหน่ายและท้อถอยได้ง่าย ซึ่งลักษณะ

ชุมชนเช่นนี้ควรเริ่มจากสิ่งที่คนในชาวบ้านสามารถทำได้ เพื่อไม่ให้ลดใจในการปฏิบัติหรือเข้าร่วม อีกทั้งเมื่อสำเร็จจะเกิดความภาคภูมิใจในตนเองและคงพฤติกรรมการปฏิบัติต่อไปได้ง่าย ดังนั้นผู้ร่วมวิจัยจึงเห็นพ้องกันว่า ควรรวมองค์ประกอบที่มีเงื่อนไขซ้ำซ้อนกันให้เป็นองค์ประกอบเดียว ได้แก่ การเตรียมความพร้อม และการจัดทำแผนชุมชน

ส่วนการกำหนดกิจกรรมแต่ละร่างเงื่อนไขเพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชน ที่ผู้ร่วมวิจัยปรับให้สอดคล้องกับบริบทของตำบลเจ็ดริ้ว ได้แนวทางพัฒนากิจกรรมในรูปแบบในระดับบุคคลประกอบด้วย

- 1) กิจกรรมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน
- 2) กิจกรรมสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชน
- 3) กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน ได้แก่ การจัดทำและวิเคราะห์ข้อมูล การกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา การกำหนดแผนงานโครงการ และการจัดทำรูปแบบแผนชุมชน

4) กิจกรรมการสร้างภาคภูมิใจแก่ผู้ร่วมจัดทำแผนชุมชน ในประเด็นเงื่อนไขของความผูกพันต่อชุมชนตนเองในร่างรูปแบบ ผู้ร่วมวิจัยเห็นตรงกันว่า ชาวบ้านมีความผูกพันกับชุมชนอยู่แล้ว

แนวทางพัฒนากิจกรรมในรูปแบบระดับทีมงาน ประกอบด้วย

- 1) กิจกรรมการสรรหาบุคคลมาร่วมทีมทำแผนชุมชน
- 2) กิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน โดยจัดความสัมพันธ์ของทีมงานในลักษณะที่เท่าเทียมกัน และเปิดโอกาสให้สมาชิกรับอาสาในงานตามที่ตนเองถนัด พร้อมทั้งให้อิสระในการตัดสินใจเกี่ยวกับงานที่ได้รับมอบหมาย

3) กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการใช้เครื่องมือสื่อสารเพื่อการจัดทำแผนชุมชน สำหรับประเด็นเงื่อนไขเรื่องสัมพันธภาพ ในร่างรูปแบบนั้น ผู้ร่วมวิจัยเห็นตรงกันว่าให้แทรกอยู่ในกิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน คือใช้ระบบความสัมพันธ์ในทีมงานเป็นแนวราบที่มีลักษณะเท่าเทียมกัน

ขั้นตอน C (Control) การวางแผนทางปฏิบัติ ผู้ร่วมวิจัยนำแนวทางปฏิบัติในขั้นตอน I มากำหนดผู้รับผิดชอบตามกิจกรรมที่กำหนดขึ้น พร้อมตกลงรายละเอียดของการดำเนินการกิจกรรม ผู้ร่วมวิจัยช่วยกันเขียนข้อสรุปของกิจกรรมที่แต่ละกลุ่มนำเสนอ ได้แก่ กิจกรรมที่คิดว่าดีที่สุด โดยพิจารณาจากทรัพยากรของชุมชนและสามารถนำมาปฏิบัติได้จริง จากนั้นผู้ร่วมวิจัยกำหนดแผนงานของแต่ละกิจกรรมอย่างละเอียด โดยผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงคอยแนะนำ ซึ่งประกอบด้วย ชื่อกิจกรรม วัตถุประสงค์ เทคนิคที่ใช้ วิธีดำเนินการ วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ สถานที่ดำเนินการ ผู้รับผิดชอบ ผู้ที่เกี่ยวข้อง และประเมินผล

ขั้นการปฏิบัติตามแผนและผลที่สังเกตได้ กิจกรรมของรูปแบบ มีดังนี้

1. กิจกรรมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน วัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชนมีความตระหนักถึงความสำคัญของแผนชุมชน และเตรียมความพร้อมชุมชน วิธีการที่ใช้ คือเผยแพร่แนวคิดและความสำคัญของแผนชุมชนให้ชาวบ้านทราบอย่างทั่วถึง ด้วยสื่อสาธารณะ ผลจากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า การติดตั้งโปสเตอร์ไว้นิล

และแจกแผ่นพับแผนชุมชน มีความราบรื่น แต่การประกาศเสียงตามสายด้วยหออกระจายข่าวของหมู่บ้านไม่ได้ค่อยดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

2. กิจกรรมสรรหาบุคคลมาร่วมทีมทำแผนชุมชน วัตถุประสงค์เพื่อค้นหาชาวบ้านที่สนใจเข้าร่วมทำแผนชุมชน วิธีการที่ใช้ คือ ประชาสัมพันธ์ผ่านผู้นำของหมู่ที่ 5 เพื่อหาคนที่สนใจเข้าร่วมเป็นทีมทำแผนชุมชน โดยพิจารณาความสมัครใจ ผลจากการสังเกต สัมภาษณ์ผู้นำและผู้ร่วมวิจัย พบว่า มีผู้สนใจเข้าร่วมทีมทำแผนชุมชนจำนวน 7 คน เนื่องจากผู้นำชุมชนบางคนยังไม่เข้าใจว่าทำไมต้องมีทีมทำแผนชุมชน การขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแผนชุมชนของผู้นำและชาวบ้าน และไม่มีผลตอบแทนที่เป็นรูปธรรม

3. กิจกรรมสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชน วัตถุประสงค์เพื่อให้ทีมทำแผนชุมชนมีความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชนให้สำเร็จ วิธีการที่ใช้คือการศึกษาดูงาน/ชมวิดีโอทัศน์ ผลจากการสังเกต สัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ พบว่า ผู้ร่วมวิจัยและทีมทำแผนชุมชนมีความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชน สังเกตจากบุคคลที่จะสมัครมาเป็นทีมทำแผนชุมชนจำนวน 7 คนให้ความสนใจและร่วมมือเป็นอย่างดี รวมทั้งมีความพึงพอใจที่ได้ร่วมกิจกรรม

4. กิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน วัตถุประสงค์ 1) เพื่อจัดตั้งทีมทำแผนชุมชนของหมู่ 5 2) เพื่อความชัดเจนในการดำเนินงานและติดตามงาน วิธีการที่ใช้คือการประชุมระดมความคิด ผลจากการสังเกต พบว่า การรวมผู้ร่วมวิจัยและผู้สมัครเข้าร่วมทีม ทำให้ที่ประชุมมีจำนวนทั้งหมด 14 คน ทุกคนร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียม บรรยากาศการประชุมมีความเป็นกันเองเนื่องจากทุกคนรู้จักและคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี สำหรับผลการประชุมระดมความคิด มีดังนี้ วางกฎกติกาในการจัดทำแผนชุมชน กำหนดงานและรายละเอียดของแต่ละงานให้มีความชัดเจนมากขึ้น และแต่งตั้งผู้รับผิดชอบแต่ละงาน โดยที่ประชุมใช้วิธีเปิดโอกาสให้สมาชิกแต่ละคนรับอาสาในงานตามที่ตนเองถนัด

5. กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน วัตถุประสงค์ 1) เพื่อให้ทีมทำแผนชุมชนมีความรู้และทักษะที่เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน 2) เพื่อให้ทีมงานสามารถจัดทำแผนชุมชนได้จริง วิธีการที่ใช้ คือ การอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน จำนวน 14 คน ประกอบด้วยผู้ร่วมวิจัย 7 คน ผู้สมัครมาเป็นทีม 7 คน ผลจากการสังเกต พบว่า ผู้เข้าร่วมอบรมสนใจและเข้าใจการทำแผนชุมชนมากขึ้น เห็นได้จากการให้ความร่วมมือฝึกปฏิบัติ มีการแบ่งกลุ่มนำเสนอ การแสดงความคิดเห็นระหว่างการฝึกปฏิบัติ ตลอดจนทดลองทำแผนชุมชนโดยใช้ข้อมูลที่วิทยากรเตรียมให้

6. กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการใช้เครื่องมือสื่อสารวัตถุประสงค์เพื่อให้ทีมงานมีทักษะการใช้เครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัยในการสื่อสารระหว่างกันภายในทีมงาน วิธีการที่ใช้คือเชิญผู้เชี่ยวชาญมาแนะนำ ผลจากการสังเกต พบว่า เนื่องจากผู้ให้คำแนะนำเป็นบุคคลที่อยู่ในทีมทำแผนชุมชน ทำให้มีความเป็นกันเอง และเต็มใจที่จะแนะนำเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือสื่อสาร ส่งผลให้บรรยากาศการดำเนินกิจกรรมมีความราบรื่น ดังนั้นทีมทำแผนชุมชนเสนอว่ากิจกรรมนี้ควรดำเนินร่วมกับกิจกรรมอื่นได้

7. กิจกรรมการส่งเสริมความภาคภูมิใจแก่ทีมทำแผนชุมชน วัตถุประสงค์เพื่อสร้างความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งของทีมทำแผนชุมชน วิธีการที่ใช้คือประกาศเสียงตามสายด้วยหออกระจายข่าวของหมู่บ้าน ผลจากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า การประกาศคำกล่าวขอบคุณทีมทำแผนชุมชน ส่งผลต่อความรู้สึกของทีมงาน

พอสมควร สังเกตได้จากเมื่อมีการประชุมทำแผนชุมชนหลังจากการกระจายเสียง ทีมงานมีการพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องนี้ในทางที่ดี การที่ชื่อของตนเองได้ถูกเผยแพร่ให้สาธารณะชนทราบว่าเป็นส่วนหนึ่งในทีมทำแผนชุมชนส่งผลต่อความรับผิดชอบในหน้าที่ของบุคคลอีกด้วย

ขั้นตอนการสะท้อนผลการปฏิบัติ

1. การมีส่วนร่วมของชุมชน

1.1 ความร่วมมือของผู้ร่วมวิจัย จากการสังเกตกล่าวได้ว่า ผลที่สะท้อนความร่วมมือของผู้ร่วมวิจัยอยู่ในระดับสูง คือผู้ร่วมวิจัยให้ความร่วมมือในการดำเนินการเป็นอย่างดี โดยความร่วมมือดังกล่าวเกิดจากความตระหนักและจิตสำนึกรับผิดชอบในฐานะที่เป็นผู้นำชุมชน

1.2 ความร่วมมือจากหน่วยงานภายในและภายนอก พบว่าได้รับความร่วมมือจากองค์กรภายในและภายนอกชุมชนมาสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรม เช่น สถานที่ และวิทยากรจากภายนอกชุมชน

2. การประเมินกิจกรรมการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อการทำแผนชุมชนผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันประเมินผลการปฏิบัติงานแต่ละกิจกรรม ด้วยวิธีการระดมสมองแลกเปลี่ยนความคิดเห็น กับสิ่งที่ผู้วิจัยสังเกตได้ พบผลประเมินดังนี้

2.1 กิจกรรมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน พบว่าช่องทางการให้ความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชนมากที่สุดคือ สื่อแผ่นพับ รองลงมาคือสื่อโปสเตอร์ไว้นิล สาเหตุที่สื่อแผ่นพับเป็นช่องทางการรับความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชนของชาวบ้าน เพราะเป็นสื่อที่สามารถนำมาอ่านหรือทำความเข้าใจได้ทุกที่ ขณะที่โปสเตอร์ไว้นิลเป็นสื่อที่ตั้งอยู่กับที่ ชาวบ้านที่พบเห็นจึงจำกัดเฉพาะผู้ที่ไปยังสถานที่ดังกล่าว

2.2 กิจกรรมสรรหาคูคลองมาร่วมทีมทำแผนชุมชน ด้วยการประสานงานผ่านผู้นำของหมู่ที่ 5 เพื่อขอความร่วมมือสรรหาผู้ที่มีความพร้อมในการเข้าร่วมเป็นทีมทำแผนชุมชน พบว่า คนมาเข้าร่วมน้อยลงจากที่ผู้ร่วมวิจัยประสานไว้ในตอนแรก เนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลาและผลตอบแทนที่ไม่เป็นรูปธรรม อีกประการหนึ่งคือผู้นำชุมชนถ่ายทอดเกี่ยวกับงานวิจัยไม่ชัดเจน

2.3 กิจกรรมสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชน หลังจากเสร็จกิจกรรมการศึกษาดูงานผู้วิจัยได้จัดสนทนากลุ่มกับผู้ร่วมวิจัยและทีมทำแผนชุมชนหมู่ที่ 5 พบว่าผู้ร่วมศึกษาดูงานได้เกิดความมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชนเพื่อใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาชุมชนของตนเอง

2.4 กิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชนจากการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมกิจกรรม พบว่าส่วนใหญ่มีความพอใจและเห็นด้วยกับการกำหนดหน้าที่ และการจัดตั้งทีมทำแผนชุมชนอย่างเป็นทางการ ซึ่งสร้างความพอใจให้กับทีมงานเป็นอย่างยิ่ง

2.5 กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน จากการสัมภาษณ์พูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้เข้าร่วมอบรม พบว่า ผู้ร่วมอบรมมีความพึงพอใจในกิจกรรมพัฒนา สำหรับการประเมินผลการฝึกปฏิบัติ วิทยากรให้ความเห็นว่าผู้เข้าร่วมอบรมมีความเข้าใจและสามารถปฏิบัติได้ แต่ระยะแรกนักพัฒนาชุมชนของตำบลอาจต้องคอยแนะนำหรือเป็นที่ปรึกษา

2.6 กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการใช้เครื่องมือสื่อสาร จากการสัมภาษณ์ทีมทำแผนชุมชนหลังร่วมกิจกรรม ส่วนใหญ่มองว่าการสื่อสารเป็นเรื่องจำเป็น แต่ควรเป็นการสื่อสารแบบสองทาง เช่น โทรศัพท์ และนำกิจกรรมนี้ไปแทรกในการจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน

2.7 กิจกรรมการส่งเสริมความภาคภูมิใจแก่ทีมทำแผนชุมชน จากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ พบว่า ทีมทำแผนชุมชนส่วนใหญ่รู้สึกภูมิใจที่ได้เห็นหรือได้ยินชื่อของตนเองว่าเป็นส่วนหนึ่งของทีมทำแผนชุมชน และพอใจที่ได้รับคำกล่าวขอบคุณ

การปรับปรุงแผนการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน

1. กิจกรรมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน ควรใช้การประกาศเสียงตามสายด้วยหอกระจายข่าวของหมู่บ้านเพื่อการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับกิจกรรมทำแผนชุมชน

2. กิจกรรมสรรหาคณะมาร่วมทีมทำแผนชุมชน ควรสร้างความเข้าใจกับผู้นำชุมชนในเรื่องงานวิจัยและผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีทีมทำแผนชุมชนให้มากกว่านี้

3. กิจกรรมสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชน ควรใช้วิธีการให้ชมวิดิทัศน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดทำแผนชุมชน แทนการไปศึกษาดูงานเพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย โดยแทรกในกิจกรรมการจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน เพื่อประหยัดเวลา

4. กิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน ควรใช้ความสัมพันธ์แบบแนวนราบ และจัดสรรงบประมาณสำหรับเป็นสิ่งตอบแทนแก่ทีมทำแผนชุมชน นอกจากนี้ให้บรรจุ กิจกรรมสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นไว้ในช่วงแรกและเพิ่มประเด็นด้านการติดต่อสื่อสารของทีมทำแผนชุมชนไว้ช่วงท้ายของการประชุม

5. กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน ควรปรับเนื้อหาให้ง่ายต่อการเข้าใจ และควรเน้นที่การฝึกปฏิบัติ การทดลองการเขียนแผนชุมชน โดยให้มีความง่าย

6. กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการใช้เครื่องมือสื่อสาร ควรนำกิจกรรมนี้ไปดำเนินการในการจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน โดยให้เป็นหัวข้อสุดท้ายในการประชุม

7. กิจกรรมการส่งเสริมความภาคภูมิใจแก่ทีมทำแผนชุมชน ควรทำการบันทึกเทป แล้วใช้เปิดตามเวลาที่กำหนด ประกอบกับใช้วิธีพิมพ์รายชื่อทีมทำแผนชุมชนแล้วติดประกาศตามสถานที่สาธารณะ

การดำเนินวิจัยจริงที่ 2

เพื่อปรับปรุงพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนให้สมบูรณ์มากขึ้น ในวงรอบที่ 2 นี้ พบว่า รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ประกอบด้วย 6 กิจกรรม สรุปผลดังนี้

1. กิจกรรมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดส่วนช่องทางการให้ความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชนมากที่สุด คือ สื่อแผ่นพับ รองลงมาคือ สื่อโปสเตอร์

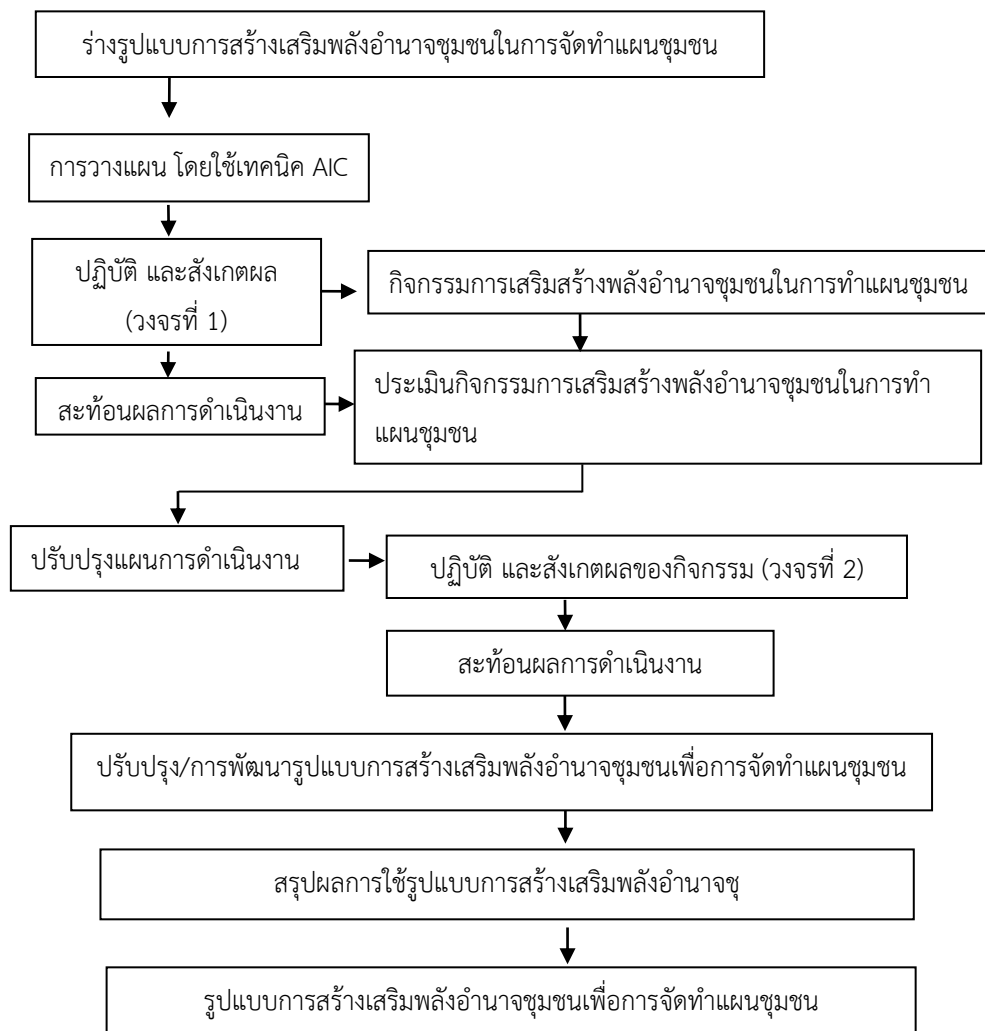
2. กิจกรรมสรรหาคณะมาร่วมทีมทำแผนชุมชน พบว่า ผู้นำให้ความร่วมมือในการสรรหาผู้ที่มีความพร้อมในการเข้าร่วมเป็นทีมทำแผนชุมชนมากกว่าในวงรอบที่ 1

3. กิจกรรมสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชน ในวงรอบที่ 2 ใช้การรับชมวิดิทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการทำแผนชุมชน รวมทั้งประโยชน์ที่ได้รับจากการมีทีมทำแผนชุมชนที่เข้มแข็ง แทนการไปศึกษาดูงาน พบว่าสามารถสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชนได้

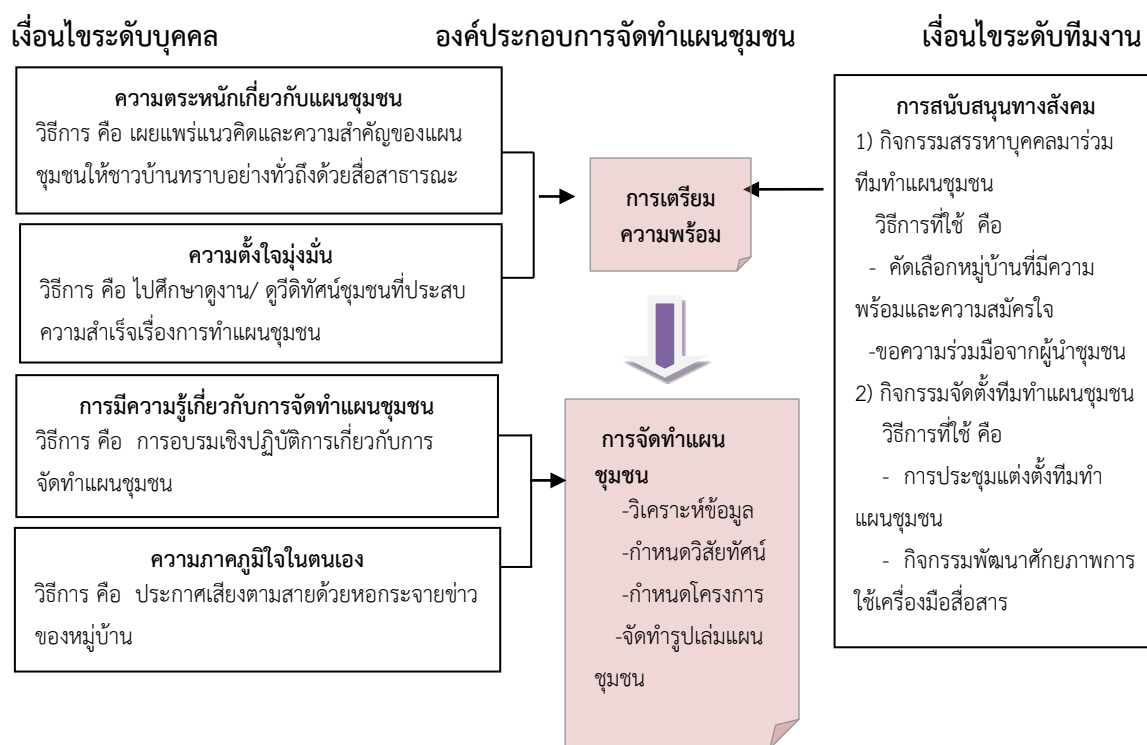
4. กิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชนหมู่ที่ 5 ถือว่าประสบความสำเร็จ โดยในรอบที่ 2 นี้มีสมาชิกเพิ่มขึ้น รวมเป็นจำนวน 26 คน

5. กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน พบว่า ผู้เข้าร่วมอบรมให้ความสนใจและร่วมในการฝึกปฏิบัติ ตลอดจนสามารถเขียนแผนชุมชนของตนเองได้บนพื้นฐานบริบทของชุมชน ส่วนข้อสรุปเรื่องการติดต่อสื่อสารภายในทีมทำแผนชุมชน ยังคงใช้โทรศัพท์เป็นหลักโดยใช้กลยุทธ์โดมิโน

6. กิจกรรมการสร้างความรู้ความภาคภูมิใจแก่ผู้ร่วมจัดทำแผนชุมชน พบว่า ทีมทำแผนชุมชนรู้สึกภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการช่วยพัฒนาชุมชนตนเอง



ภาพที่ 1 สรุปวงจรการวิจัย



ภาพที่ 2 รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนของตำบลเจ็ดริ้ว

การอภิปรายผล

ผลการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนของตำบลเจ็ดริ้ว อภิปรายได้ดังนี้ หลังจากดำเนินกิจกรรมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชนชาวบ้านที่ได้รับสื่อแผ่นพับเกี่ยวกับแผนชุมชน ส่งผลให้มีความตระหนักถึงความสำคัญของแผนชุมชนมากขึ้นเห็นได้จากการสมัครเข้าร่วมมาเป็นทีมงานแผนชุมชนในวาระรอบที่ 2 มากขึ้น ตรงกับแนวคิดของโวลแมน(Wolman ,1973 : 32) ที่ว่าความตระหนักจะเกิดขึ้นจากภาวะที่เข้าใจและมีสำนึกอันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่ได้รับ ในกรณีนี้อธิบายได้ว่าการที่ชาวบ้านได้รับรู้ความสำคัญของการมีทีมงานแผนชุมชน จากสื่อแผ่นพับ สื่อโปสเตอร์ สามารถสร้างความตระหนักได้แต่ปัญหาคือที่ผ่านมาในการจัดทำแผนชุมชน ประชาชนคิดว่าแผนชุมชนเป็นเรื่องของทางราชการ ไม่ใช่หน้าที่ของชุมชน แผนชุมชนไม่สามารถแก้ไขปัญหาของคนในชุมชนได้ ดังเช่นงานวิจัยของทินกร ศิลาพันธ์ (2551 : 71) ที่พบว่าปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดทำแผนชุมชน ในเขตกรุงเทพมหานคร คือ ประชาชนไม่เห็นความสำคัญในการจัดทำแผนชุมชน เนื่องจากประชาชนขาดความรู้ ความเข้าใจในการจัดทำแผนชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของเขมภัทท์ เย็นเปี่ยม (2552 : 152) ที่พบว่าปัญหาในการทำแผนชุมชนให้มีคุณภาพนั้น ในส่วนของภาครัฐยังขาดการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการเรียนรู้ในความสำคัญของแผนชุมชนแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งตรงกับผลการวิจัยที่พบอธิบายได้ว่ายุทธศาสตร์ด้านการจัดทำแผนชุมชน ต้องสร้างความตระหนัก ความเข้าใจ ในการจัดทำแผนชุมชนอย่างชัดเจน ด้วยการใช้สื่อแผ่นพับและโปสเตอร์ ถ้าประชาชนมีความตระหนักและเข้าใจเกี่ยวกับแผนชุมชน จะทำให้ชาวบ้านสำนึกว่าการมีแผนชุมชนเป็นของตนเองมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาชุมชน ตรงกับงานวิจัยของสมาน นวลจันทร์ (2551: 87) ; สยาม วิชาพรม, (2552 :

บทคัดย่อ) ;อนุรักษ์ ลักษณะภู (2550 : 60) ที่กล่าวตรงกันว่า ภาครัฐควรส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนอย่างครอบคลุมทุกด้านให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง ด้วยการเพิ่มการประชาสัมพันธ์ และจะต้องให้ความสำคัญอย่างจริงจังในด้านการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง โดยเน้นรูปแบบการประชาสัมพันธ์ที่เข้าถึงประชาชนได้โดยตรงให้มากยิ่งขึ้น เช่น การทำแผ่นพับใบปลิว วารสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์ รถประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ และกระจายเสียงไปสู่ชุมชนอย่างทั่วถึง

ในงานวิจัยนี้พบว่าผู้นำชุมชน มีความกระตือรือร้นที่จะให้ความร่วมมือมากขึ้น หลังจากผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยอธิบายเกี่ยวกับความสำคัญและประโยชน์ของการมีทีมงานจัดทำแผนชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมสรรหาบุคคลมาร่วมทีมจัดทำแผนชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ กิตติกานต์ ใจคำ (2554 : 66-67) ที่ว่า ขั้นตอนและเทคนิคในการจัดทำแผนชุมชนในขั้นตอนแรกคือ การคัดเลือกแกนนำก่อนเข้าร่วม จากผลวิจัยที่พบในประเด็นนี้อธิบายได้ว่า หากผู้นำไม่เข้าใจและไม่ให้ความสำคัญกับแผนชุมชน จะส่งผลให้การสื่อสารต่อไปยังบุคคลอื่น เพื่อดึงคนมาร่วมเป็นทีมจัดทำแผนชุมชนจะน้อยลงไปด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริขวัญ อุทา (2548 : 92,93) ที่ว่า แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดทำแผนชุมชนที่จะทำให้การจัดทำแผนชุมชนมีประสิทธิภาพ คือ คณะกรรมการชุมชนที่ทำแผนควรมาจากการคัดเลือกจากประชาชน และตรงกับงานวิจัยของ สยาม วิชาวรมล (2552) และ วีระวิทย์ อินทรสุภา (2552) ที่พบว่า การที่องค์การบริหารส่วนตำบลมีบทบาทในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยกระบวนการแผนชุมชนน้อย เนื่องจากผู้บริหาร สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้นำชุมชน ขาดความรู้ความเข้าใจและไม่ให้ความสำคัญกับการทำแผนชุมชน จากผลการวิจัยด้านกิจกรรมสรรหาบุคคลมาร่วมทีมจัดทำแผนชุมชน อธิบายได้ว่าเมื่อผู้นำชุมชน มีความรู้ความเข้าใจถึงประโยชน์ของการมีทีมจัดทำแผนชุมชน ผู้นำจะให้การสนับสนุนมากขึ้นด้วยการแนะนำบุคคลที่เหมาะสมจะเข้าร่วมเป็นทีมจัดทำแผนชุมชน อีกทั้งยังประสานกับบุคคลเหล่านี้ด้วยตนเอง ซึ่งทำให้บุคคลที่ถูกติดต่อเกิดความเกรงใจในอันดับแรก ส่งผลให้เข้าร่วมในกิจกรรมต่อไป นั่นคือ กิจกรรมสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชน ด้วยการไปศึกษาดูงานหรือรับชมวิดีโอเกี่ยวกับชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการมีทีมจัดทำแผนชุมชนนั้น อธิบายได้ว่าเมื่อบุคคลเห็นชุมชนตัวอย่างที่มีความเข้มแข็ง มีการพัฒนาชุมชนตนเอง ตลอดจนเห็นประโยชน์ที่เกิดจากการทำแผนชุมชน บุคคลก็จะมี ความตั้งใจมุ่งมั่นที่จะทำได้บ้าง สอดคล้องกับงานวิจัยของศิริขวัญ อุทา (2548 : 92) ; กิตติกานต์ ใจคำ (2554 : 64) ที่พบว่าขั้นตอนและเทคนิคในการจัดทำแผนชุมชน คือ การสร้างแกนนำก่อนเข้าร่วมด้วยการศึกษาดูงานชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ รวมทั้งเกิดแรงกระตุ้นให้นำไปเป็นแบบอย่างในการทำแผนชุมชนของตนเอง ในผลวิจัยพบว่าเมื่อเกิดความตั้งใจมุ่งมั่นและรวมตัวผู้ที่มีความต้องการจะทำแผนชุมชนแล้ว สิ่งที่จะต้องมาคือการจัดตั้งทีมจัดทำแผนชุมชนเพื่อให้เป็นรูปธรรม มีกฎระเบียบสามารถจับต้องได้ ถึงแม้จำนวนคนที่ทำแผนชุมชนจะเป็นกลุ่มเล็กๆ ของหมู่บ้าน แต่ถ้ามีความตั้งใจจริงก็สามารถจัดทำแผนชุมชนให้สำเร็จได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของทินกร ศิลาพันธ์ (2551 : 69) ที่พบว่าบทบาทของประชาชนในการทำแผนชุมชนในขั้นตอนการเตรียมพื้นที่และเตรียมทีมงาน คือการเป็นอาสาสมัครหรือร่วมทีมจัดทำแผนชุมชน และอนุพันธ์ จิตติวร (2552 : 82) ; ศิริขวัญ อุทา (2548 :95) ที่พบว่าปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในกระบวนการจัดทำแผนชุมชน คือ ขาดการทำงานเป็นทีม การไม่มีการตั้งทีมงานอย่างเป็นทางการ และ

ชัดเจน ซึ่งทำให้ชุมชนขาดความกระตือรือร้นในการผลักดันแผนชุมชนไปสู่การปฏิบัติจริงได้ ตรงกับงานวิจัยของ เขมภักดิ์ เย็นเปี่ยม (2552 : 134) ; กิตติกานต์ ใจคำ (2554 : 66) ที่ว่า ขั้นตอนแรกของการทำแผนชุมชน คือ การค้นหาแกนนำและองค์กรท้องถิ่น เพื่อสร้างทีมที่จะเข้าร่วมและสร้างความเข้าใจร่วมกัน และ ใช้การบริหารเชิงรุกด้วยการสร้างทีมงานเจ้าหน้าที่ทำแผนชุมชน ในผลวิจัยครั้งนี้พบว่าเมื่อได้ทีมทำแผนชุมชนที่มีความตั้งใจ มุ่งมั่นและมีความเสียสละแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน ให้แก่ทีมทำแผนชุมชน ด้วยการอบรมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งเป็นการฝึกปฏิบัติทำแผนชุมชนจริงโดยใช้ข้อมูลจาก จปฐ. และ กชช. 2 ค และในวาระปีที่ 2 นี้ แผนชุมชนที่ได้จากการฝึกปฏิบัติสามารถนำไปบูรณาการกับแผนพัฒนา 3 ปี ขององค์การบริหารส่วนตำบลในปีงบประมาณ 2557 มีงานวิจัยที่สนับสนุนกิจกรรมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติ เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน ได้แก่ งานวิจัยของประวิทย์ ออกตัน (2551 : 59) ที่พบว่าปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้ ผู้นำกลุ่มต่างๆเข้าร่วมในการจัดทำแผนชุมชน คือ ไม่ได้รับการฝึกอบรม หรือสัมมนาในการจัดทำแผนชุมชน และ กิตติกานต์ ใจคำ (2554 : 66) ; อนุพันธ์ ฐิติวร (2552 : 82) ; ทินกร ศิลาพันธ์ (2551: 72) ที่มีความเห็นตรงกันว่า แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดทำแผนชุมชน ที่สำคัญที่สุดคือการจัดให้มีการอบรมเพิ่มศักยภาพ แก่คณะกรรมการชุมชนในเรื่องการจัดทำแผนชุมชน ซึ่งจะทำให้คณะกรรมการชุมชนทุกคนรู้ระเบียบวิธีการ จัดทำแผนชุมชน และมีการอบรมเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ ในกระบวนการจัดทำแผนชุมชนให้แก่แกนนำ มีการ จัดทำแผนอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี และควรจัดให้มีการฝึกอบรมตัวแทนชุมชนก่อนจัดทำแผนชุมชนจริง การให้ความรู้เรื่องแผนชุมชนไม่ควรใช้การบรรยายเพียงอย่างเดียว ควรจัดฝึกปฏิบัติด้วย สอดคล้องกับงานวิจัย ของอนุรักษ์ ลักษณะภู (2550 : 60) และวิวรรธน์ ชันเพี้ยแก้ว (2551 : 85) ที่พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรจัดให้มีการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการทำแผนชุมชนให้แก่ประชาชนที่สนใจ โดยการฝึกอบรม หรือสัมมนาเชิงปฏิบัติการ จากผลการวิจัยที่พบอธิบายได้ว่ากลยุทธ์ในการจัดทำแผนชุมชนในแต่ละระดับ ควรสนับสนุนองค์ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ของบุคคลในองค์การบริหารส่วนตำบลให้สามารถทำการ พัฒนาโดยใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการจัดทำแผนชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่าการมี ข้อตกลงเรื่องการสื่อสารก็เป็นสิ่งจำเป็นต่อการปฏิบัติงานทำแผนชุมชน เพื่อป้องกันความเข้าใจผิดที่ส่งผลให้เกิด ความขัดแย้งภายในทีมงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของศิริขวัญ อุทา (2548 : 95) ที่ว่าควรเพิ่มทักษะในการสื่อสาร ประสานงานที่มีประสิทธิภาพทั้งภายในชุมชนและภายนอก และกลไกการขยายข้อมูลข่าวสาร เพราะถ้าผู้ที่ เกี่ยวข้องกับการทำแผนชุมชนขาดสิ่งนี้ไป ทำให้ข้อมูลข่าวสารกระจุกอยู่เพียงไม่กี่คน

ในผลงานวิจัยเรื่องความภาคภูมิใจให้แก่ทีมงานอธิบายได้ว่า หลังจากได้ทีมทำแผนชุมชนที่มี ทักษะในการจัดทำแผนชุมชนของตนเองได้แล้ว การจะให้ทีมทำแผนชุมชนยังคงพฤติกรรมการทำแผนชุมชน อย่างต่อเนื่องทุกปีนั้น การสร้างแรงจูงใจจึงเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการ แต่เนื่องจากผู้ที่มีมาร่วมเป็นทีมทำแผนชุมชน นั้นไม่มีค่าตอบแทนใดๆ ดังนั้นการจะรักษาพฤติกรรมของบุคคลไว้จำเป็นต้องสร้างความภาคภูมิใจแก่ผู้ร่วมจัดทำ แผนชุมชนให้เป็นแรงจูงใจ ด้วยการสนับสนุนทางสังคมด้านกำลังใจให้กับทีมงานทำแผนชุมชน เช่น การยกย่อง ชื่นชม ด้วยการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อหอกระจายข่าว และติดป้ายประกาศรายชื่อทีมทำแผนชุมชนที่บอร์ดชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเขมภักดิ์ เย็นเปี่ยม (2552 : 137) ที่ว่า การสนับสนุนอย่างจริงจังจากหน่วยงาน ภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะช่วยให้เกิดผู้นำและแกนนำที่มีจิตอาสาในการขับเคลื่อนแผนชุมชน

แนวทางหลักในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการจัดทำแผนชุมชน คือ การจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการในการจัดทำแผนชุมชนของแต่ละชุมชน งบประมาณนี้เพื่อใช้จ่ายด้านการสร้างแผนพับโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของแผนชุมชนให้ประชาชนได้ทราบอย่างทั่วถึง ส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความศรัทธาในบทบาทของทีมงานทำแผนชุมชนและคณะกรรมการชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างขวัญกำลังใจในการทำงาน มีจิตบริการสาธารณะให้แก่ชุมชนเต็มศักยภาพ และงานวิจัยของอนุพันธ์ จิตติวร (2552 : 82) ; กิตติกานต์ ใจคำ (2554 : 66-67) ; สยาม วิชาพร (2552: บทคัดย่อ) ที่เห็นคล้ายกันว่าการสนับสนุนทางสังคมเป็นสิ่งสำคัญมากต่อการทำงานที่เป็นจิตอาสา การสนับสนุนมีทั้งที่เป็นรูปธรรม เช่น ค่าตอบแทน และไม่เป็นรูปธรรม เช่น คำยกย่องชื่นชม นอกจากนี้กิจกรรมการสร้างความรู้ความภาคภูมิใจแก่ผู้ร่วมจัดทำแผนชุมชน ยังส่งผลต่อการขยายผลไปสู่ชุมชนข้างเคียง การได้เห็นหมู่บ้านนาร่องมีการเคลื่อนไหวด้านการจัดทำแผนชุมชน หมู่บ้านอื่นที่ได้รับฟังการประชาสัมพันธ์ทางหอกระจายข่าวหรือเห็นป้ายโปสเตอร์เรื่องแผนชุมชนจึงเกิดการตื่นตัว ด้วยเกรงว่าการรวมตัวเป็นทีมงานทำแผนชุมชนของหมู่บ้านนาร่องจะได้งบประมาณหรือโครงการที่มากกว่าหมู่บ้านตนเอง

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กระทรวงมหาดไทย, (2555).กรมการปกครอง. **คู่มือการปฏิบัติงานการจัดทำแผนพัฒนาแผนพัฒนาสามปี**

แผนปฏิบัติการ และการติดตามประเมินผล. กรุงเทพฯ : ชุมชนสหกรณ์แห่งประเทศไทยจำกัด 2555
กิตติกานต์ ใจคำ.(2554). “บทบาทคณะกรรมการชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนของเทศบาล ตำบลบ้านแม่ข่า
อำเภอฝางจังหวัดเชียงใหม่” วิทยานิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครองท้องถิ่น
มหาวิทยาลัยขอนแก่น : หน้า 64 , 66-67

เชมภัทท์ เย็นเปี่ยม.(2552). **กระบวนการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง กรณีศึกษา: เปรียบเทียบระหว่างชุมชน
ต้นแบบในแถบภาคกลาง กับ ชุมชนนาร่องในเขตกรุงเทพมหานคร.**กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย (สกว.) : หน้า 134 , 137 , 152

ชฎาพร กมลกิจไพศาล.(2553).**กระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย**

อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล

ทินกร ศิลพันธ์.(2551). “บทบาทของประชาชนที่มีต่อการจัดทำแผนชุมชน: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วน
ตำบลท่าเยี่ยม อำเภอสากเหล็ก จังหวัดพิจิตร” รายงานการศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยขอนแก่น : หน้า 69,71-72

ธนิตรา สุภาชี.(2552) “ปัจจัยส่งเสริมคุณภาพการวางแผนชุมชนในอำเภอเมืองลำพูน” รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประวิทย์ ออกตัน.(2552). “บทบาทของผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ในการจัดทำแผนชุมชน:กรณีศึกษา อำเภอทุ่งหัวช้าง
จังหวัดลำพูน”วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองและการปกครอง
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- วิวรรณ ชันเพี้ยแก้ว.(2551). “การจัดทำแผนชุมชนเพื่อพัฒนาท้องถิ่นการศึกษา ตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา” รายงานการศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น : หน้า 85
- วีระวิทย์ อินทรสุภา.(2552). “บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยกระบวนการแผนชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหาร ส่วนตำบลในพื้นที่จังหวัดชุมพร” รายงานการศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น : บทคัดย่อ
- ศิริขวัญ อุทา.(2543). “กระบวนการจัดทำแผนชุมชนอย่างมีส่วนร่วมในจังหวัดลำพูน” วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (เกษตรศาสตร์) สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ : หน้า 92 , 93 , 95
- สมาน นวลจันทร์.(2551).**การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนตำบลนาบุญ อำเภอนาบุญ จังหวัดอุดรธานี**. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี : หน้า 87
- สยาม วิชาพร.(2552). “การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชน : กรณีศึกษาการจัดทำแผนชุมชน ของเทศบาลตำบลรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์” วิทยานิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี : บทคัดย่อ
- อนุพนธ์ ฐิติวร.(2552). “ปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องและปัญหาในกระบวนการจัดทำแผนชุมชนของเทศบาลเมือง จันทบุรี” รายงานการศึกษาอิสระ ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น : หน้า 82 , 87
- อนุรักษ์ ลักษณะภู.(2550). “ปัจจัยในการมีส่วนร่วมจัดทำแผนชุมชนของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลท่าหลวง อำเภوتاเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” รายงานการศึกษาอิสระปริญญา รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ ปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น : หน้า 60

ภาษาต่างประเทศ

- Kemmis, S.; & McTaggart, R.. (2005). Participatory Action Research: Communicative Action and the Public Sphere. In The Sage Handbook of Qualitative Research. 3rd.ed. Denzin, N.K.; & Lincoln, Y.S. Editors. pp.559-603. Thousand Oak: Sage.
- Levin, Irwin P. (1987), "Associative Effects of Information Framing," Bulletin of the Psychonomics Society, 25 (March) : 85-86.
- Wolman B. B. (1973). Dictionary of Behavioral Science. London:Litton Educational.: 32